

כריתות יח

משה שווערד

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כריתות דף יח עמוד א

מח' הבבלי והירושלמי בגדר אפשר לברר

איתיביה ספק בן ט' לראשון. בירושלמי פרק החולץ משני דעבר על איסור אשת אחיו כבר בהעראה. ובשעה זו עדיין היה אפשר לברר, שהרי אין האשה יכולה להתעבר מהעראה, ואם היא תלד בידוע שהוא מהראשון. וגמ' דילן ס"ל דבעינן שבשעה שנודע לו ונולד אצלו הספק שיהיה אפשר לברר, ובשעה זו כבר גמר ביאתו וא"א לברר.

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כריתות דף יח עמוד א

בב' חתיכות נימא ביטול ברוב ואי שייך ביטול להפכו לאיסור

בשונ"ת הרשב"א (א', רע"ב) נשאל הרשב"א כיצד מתחייב אשם תלוי למ"ד דבעינן חתיכה משתי חתיכות. הרי יבש ביבש בטל ברוב, וא"כ החתיכה הקטנה מותרת בממ"נ, אם היא של היתר מותרת היא, ואם היא של איסור בטילה היא בחתיכה הגדולה של היתר.

ותירץ הרשב"א דאע"ג דאם החתיכה הקטנה היא של איסור נהפכת היא להיתר, מ"מ אם היא של היתר בטילה היא ברוב איסור ונהפכת גם היא לאיסור. וצ"ל דאע"ג דממ"נ אין כאן שתי חתיכות אחת של איסור ואחת של היתר, מ"מ חשיב שפיר איקבע איסורא מחמת ספק זה דשמא שניהם של איסור ושמא שניהם של היתר.

והפמ"ג (פתיחה להל' תערובת א', א') העיר דמבואר ברשב"א חידוש גדול דביטול ברוב מהני כדי להפוך היתר לאיסור. [וע"ע רע"א יו"ד סי' ק"ה סעי' ט'.]

3. ספר יד בנימין

וצ"ל כמש"כ האחרונים ז"ל דס"ל לסוגיין נהי דאשם תלוי קרבן גמור אם הקריבו כל זמן שלא נודע החטא, מ"מ כל זמן שלא קרב צפנים הרי הוא צספק שמא יודע לו החטא קודם ההקרבה ואז יהי חולין לר"מ ר"פ המציא, ולכן כששוחטו בחוץ כיון שעדיין ספק הי' שמא יודע לו החטא ס"ל לרבנן דפטור דצעי איקבע איסורא, ור"מ מיחייב דלא צעי איקבע איסורא, והיינו חייב אשם תלוי וכמו שפי' רגמ"ה ז"ל להדיא, וכפשטות הסוגיא, (ודלא כהתוספות הנ"ל דר"מ מיחייב חטאת), כן כ' צס' "מים קדושים". וכן עי' בערוך לנר ובחזו"א נגעים סי' י"ג ס"ק ט'.
והוסיפו עוד האחרונים ז"ל דעת הרמב"ם, דאפי' לחכמים דר"פ המציא דס"ל אם נודע לו קודם שנשחטה שלא חטא היו הקדש גמור ותרעה עד דתסתאב, מ"מ כיון שעכ"פ אינו ראוי להקרבה לא מיקרי ראוי לפתח אוה"מ לחייבו בחוץ, יעוי' בחזו"א ובערוך לנר שם, ונמצא לדעת הר"מ רבנן דהכא מני שפיר סברי כרבנן דר"פ המציא ודלא כדעת התוס' ומיושב קושית הלח"מ.

בגמ', דתינא השוחט אשם תלוי בחוץ ר"מ מחייב וחכמים פוטריין, פי' דר"מ לא צעי קציעותא לאיסור, אכל רבנן פוטריין דלא איקבע איסורא ושמא חולין הוא, וכן פסק הרמב"ם ז"ל פי"ח ממעה"ק הל"י "אשם תלוי וחטה"ע הצאה על הספק שהקריבן בחוץ פטור שהרי לא נקבע האיסור".

ולבאו' ז"ע טווא' דצפשוט אשם תלוי שחייבה התורה על הספק קרבן גמור הוא ולא קרבן ספק, ומ"ע לחכמים דפטרי צשוחטו בחוץ, ובאמת כבר תמה צה הגרע"א ז"ל (נדפס צחי' על קדשים) וז"ל "תמוה ני הא ר"מ מיחייב "חטאת" וכן איתא (צכס"מ) (עפ"י התוספתא) וע"כ משום דודאי הקדש הוא כל זמן שלא נודע וא"כ האיך שייך ענין איקבע איסורא שזהו רק צספיקות לענין אשם תלוי וז"ע עכל"ק, וכן ראיתי צס' "מים קדושים" שחמה צה.

וקדושה ודאית קשה טובא מסוגיא דנזיר דף כ"ט דגרסינן התם והזב את זובו לזכר ולנקבה מקיש נקבה לזכר מה זכר מביא על הספק (היינו אשם הלוי) אף נקבה מביאה על הספק (חטאת העוף) וכו' אי מה זכר מביא קרבן ונאכל אף נקיבה וכו' אמרנא לא אס אמרנא בזכר שכן איסור אחד (פי' אי באמה לא העא אין בקרבנו אלא איסור חולין בעזרה) האמרנא נקבה שני איסורין (שאם אינה חייבת כוי חולין בעזרה ונבילה, דמליקת חולין נבילה היא) טי"ט כל הסוגיא, והשתא אי ס"ד דאשת"ל שהוקרב כדן הוא ודאי קודש תמוה מאוד מאי איסור אחד אית צ"י הא אינו חולין בעזרה כלל ומאי דמיון הוא לחטאת העוף הבא על הספק דמשמע ודאי שאפילו הקריבו צפנים אינו אלא ספק קודש שברי באמת אינו נאכל מה"ט דהוא ספק חוב"ט וכפק נבילה ואיזו דמיון הוא לו אשם תלוי שהוא בעלמיהו קרבן ודאי וקדושתו היא קדושה ודאית. אט"כ משמע דגם כשהאשם נקרב צפנים אינו אלא ספק קדושה דלהבד שלא העא לא נתנה תורה קדושה אשם והוא חולין וכל קדושתו אינו אלא להבד שחטא וטעון כפרה להגן עליו מיסורין עד שיתודע לו ויביא חטאתו ונמלא שאין האשת"ל אלא ספק קדושה אלא שצפניל היקון הספק חייבה תורה בקרבנו וכתירה אכילתו כדן קרבן ודאי (דזאת תורה האשם דכ' צפ' לו נא' על כל אשמות שבתורה וגם אשם תלוי בכלל דיני האשם להקרבה ולאכילה) ולשיעת החוס' דרק מחמת התנאי דאדעתא דהכי לא קדיש כוי ספק וצשעת הקרבנו צפנים ליבא שום ספיקא כלל ל"ט טובא מסוגיא דנזיר, דמשמע בהדיא שאף צשעת הקרבנו צפנים אינו אלא ספק קרבן ול"ט.

והנה לפי משמעות סוגיא דנזיר דעיקר האשם אינו אלא ספק קדושה לריך ביאור הא דתנן צפ' המביא אשם דלרבנן אט"ט שנודע לו שלא חטא ירעה עד שיסתאב

אבל עיקר יסוד זה לומר דהיבא שמקריבין את האשת"ל צפנים הוא קרבן גמור

5. ספר יד בנימין

שם בגמ', ת"ר היו לפניו ז' חתיכות כו'
זא עכו"ס ואכל את הראשונה
זא ישראל ואכל את השני פטור, פי' משום
דזעי ז' חתיכות, ול"ע לר"נ דקאמר הטעם
דזעי ז' חתיכות הוא משום איקבע איסורא
הרי ה"נ כאן איקבע איסורא כיון דהי' ז'
חתיכות (דהרי זהו הנפק"מ זין הטעם של
איקבע איסורא לזין אפשר לזרר וכדאמרי'
לעיל), שו"ר שכזר עמד זזה בשטמ"ק וכו'
דלר"נ איכא ג' מחלוקת בדבר, ופי' דלר"נ
יסבור האי תנא דזרייתא דהא דזעי ז' חתיכות
הוא משום אפשר לזרר וא"כ גם צעט
אכילה זעי' סיהי' ז' חתיכות.

6. דף על הדף כריתות דף יח עמוד א

בגמ': ר' אליעזר אומר, מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום וכו'.

במג"א (או"ח סי' א' ס"ק יא) דן לגבי אי יאמר אחרי פרשת אשם, יהי רצון כאילו הקרבתי אשם. והביא מהב"י דמשמע מדבריו דאחרי אשם תלוי לא יאמר, כיון דקי"ל דאינו בא בנדבה, והטור כותב דיאמר יהי רצון אחרי אשם, והביא המג"א מהב"י שביאר כיון דאשם בא בנדבה באשם נזיר, ושוב כותב המג"א בשם הגאון ר' יצחק מפוזנא זצ"ל שביאר, כיון שאשם נזיר בא על כפרה ע"ש. ובסו"ד כותב: לכן נ"ל לנהוג, דאחר פרשת האשם יאמר רבש"ע אם נתחייבתי אשם יה"ר וכו' דאשם לא בעי ידיעה בתחילה וכו' ע"כ.

7. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כריתות דף יח עמוד ב

הצריכו שיהא ברור הקרבן שהוא אשם תלוי

הלכך אמרינן ליה אייתי אשם תלוי ואתני וכו'. צל"ע למה צריך להתנות, הרי על החתיכה הראשונה חייב בודאי אשם תלוי, ועל החתיכה השניה בודאי פטור מעיקר הדין, וא"כ ממ"נ מביא את השני נדבה.

ונראה דמאותו טעם שהצריכוהו להקריב את האשם השני, כדי שלא יאמרו שהראשון נקבע חטאת, כמו"כ חייבוהו להתנות בהקרבתו כדי שיראה כמסופק איזה אשם עולה לו.

8. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כריתות דף יח עמוד ב

שם. נחלקו האחרונים במי שמתנדב אשם תלוי אליבא דר' אליעזר, אי מקריב בהדיה נסכים [כדין קרבן נדבה] או לא. והמשכנות יעקב (או"ח סי' א') מביא ראייה מסוגיין דאין חילוק בין אשם תלוי הבא חובה לבין אשם תלוי הבא בנדבה, ואף כשבא בנדבה א"צ להביא אתו נסכים, דמשמע בסוגיין דאירי במביא קרבן אחד ומתנה עליו שיעלה או לחובה או לנדבה.

9. תוספות מסכת כריתות (עם תוספות ישנים) דף יח עמוד ב

הא דנקט - חלב שחרית ביום הכיפורים ולא נקט מילתא דהיתר וחייב קרבן עבור יום הכיפורים עצמו דאסורה באכילה דאם כן צריך למינקט ככותבת שהוא שיעור אכילת יום הכיפורים ונקט שיעור זוטא ולכך נקט כזית חלב שהוא פחות.

10. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כריתות דף יח עמוד ב

מה אילו אכל כזית חלב שחרית ביום הכיפורים וכזית חלב במנחה ביום הכיפורים. בתוד"ה הא הקשו אמאי נקטו אכל חלב ביוה"כ, ולא נקטו אכל מילתא דהיתר וחייב קרבן עבור יוה"כ. עיי"ש. והעררך לנר תירץ דאם אכל שני כותבות ביוה"כ אינו

חייב אלא על הראשונה, דאזהרת יוה"כ הוא מקרא ד"לא תעונה", וזה כבר אינו בכלל עינוי מחמת האכילה הראשונה שהוא אכל. (עי' שו"ת בנין ציון ח"א סי' ל"ד).

והדברים תמוהים, דלדבריו האוכל בליל יוה"כ, סמוך לגמר סעודתו מבעוד יום, יהיה פטור משום דאינו בכלל עינוי, ומפורש ביומא (פ ב) דדוקא האוכל אכילה גסה ביוה"כ פטור, ולא האוכל על השובע. וכמו"כ מהא דתוס' כאן לא תירצו כן מבואר דלא ס"ל כדברי הערול"ן. (ועי' מ"ש יומא ע"ד ע"ב).

11. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כריתות דף יח עמוד ב

כי מכפר יוה"כ על איסורא על ממונא לא מכפר. והנה בגזל מהדיוט פחות משהו פרוטה, פטור מלהחזיר משום שהנגזל מחל. [ואפילו ישוב לגזול עוד חצי פרוטה, לא שייך לצרפם לפרוטה דהרי החצי הראשון כבר נמחל].

משא"כ בהקדש דילפינן מגזה"כ דמצטרפין שני חצאי הפרוטה אפילו מכאן ועד שלש שנים, מבואר דאין הקדש מוחל על מעילה של פחות משהו פרוטה, וממילא א"א לומר דס"ד דהש"ס דתהני כפרת יוה"כ לפוטרו מתשלומי מעילה, דהרי החיוב של פחות משהו פרוטה שהוא חייב להקדש עומד בעינו. וצ"ל דקושית הגמ' היא מצד איסור המעילה [וחיוב קרבן מעילה] שיתכפר ע"י יוה"כ שחל לפני שהשלים הנאה של פרוטה. ומשני דאף כלפי האיסור לא שייך שיוה"כ יכפר משום דחשיב איסור התלוי בממון.

12. ספר גליוני מנחת חן

שם כי מכפר יוה"כ על איסורא על ממונא לא מכפר. עי' באתוון דאורייתא (כלל ג') שכתב ומה שהסתפקנו בגדר איסורא דמעילה אם הוא מפאת איסור גזל שגזול את הגבוה או הוא מפאת בזיון הקדושה, יש להביא ראיה מוכרחת מסוגי' דכריתות (יח, ב) דאיירי במעילה, ומשני התם כי קמכפר יוה"כ אאיסורא אבל אממונא לא מכפר, משום דאיסור מעילה הוא רק מטעם ממון ומתורת גזל וע"כ אין יוה"כ מכפר עליו כמו שאין מכפר על גזל הדיוט.

13. ספר יד בנימין

שם בגמ', כי מכפר יוה"כ על איסורא על ממונא לא מכפר, מכאן נראה לכאוי להוכיח דיקוד איסור מעילה הוא משום גזל, וצ"ע על הנתיבות (סי' כ"ח) שמחלק בין קדוה"ג דהאיסור הוא משום שנהנה מדבר קודש, לבין קדושת דמיס דהאיסור הוא משום גזל (וכמו שהצאנו לעיל י"ג), ואילו הכא משמע לכאוי דככל מעילה האיסור הוא משום גזילה, /שו"ר שכבר העירו מזה כמה אחרונים, וכי לדחות דאין מכאן ראיה כלל, ועיקר כוונת הגמ' כיון שמ"מ צריך עכ"פ לשלם המעילה תו לא שייך כפרה עד שיחזיר להקדש, (וע"ע צס' מרחשת ח"א סי' י"ג אות ג', דברים עמוקים צהאי סוגיא).

שם על פלגא דשיעורא לא מכפר. עי' במל"מ (פ"ג משגגות ה"ט) דצ"ע מה הטעם דאין יוה"כ מכפר על פלגא דשיעורא, ואפשר ליישב ע"פ מה שכתב הרמב"ם בהלכות אבה"ט (פ"ח הי"א) אכל פחות מכשיעור וטבל ועלה ואכל מעט כו', הרי דאין הטבילה מועלת לחצי שיעור ה"נ אין יוה"כ מועיל לחצי שיעור. ומיהו יש לחלק ביניהם, דשאני טבילה מיוה"כ ולעולם דיוה"כ מכפר על חצי שיעור מכ"ש דשיעור אך סוגית הגמרא דכריתות מוכחת בהדיא דאין יוה"כ מכפר על חצי שיעור והוא דבר פלא בעיני.

וכתב בערוך לנר דנראה דהטעם הוא פשוט דלא שייך כפרה אלא כשיש חטא ולכן כיון דבפלגא דשיעורא אין חטא לענין חיוב קרבן לא מצי מכפר, וכשחטא אחר יוה"כ בחצי שיעור האחר שמצטרף לראשון בזה נגמר החטא ואין כאן עוד כפרה.

והנאון ר' יוסף ענגיל בס' לקח טוב (כלל ט' אות ב') כתב דהטעם משום דגמירי להו לחכמים דענין הצירוף הוא שנחשב הח"ש הראשון לנאכל או לנהנה יחד עם האחרון, וא"כ נמצא שכל העבירה נעשית אחרי יוה"כ וע"כ א"א ליוה"כ שיכפר.

15. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כריתות דף יח עמוד ב

ואיבעית אימא כי מכפר יוה"כ על כוליה שיעורא על פלגא דשיעורא לא מכפר. למ"ד חצי שיעור מותר מן התורה, הסברא פשוטה, דאכתי לא עשה איסור. ואף למ"ד חצי שיעור אסור מה"ת, מ"מ בינתיים אין כאן אלא איסור של חצי שיעור, וכלפי האיסור של שיעור שלם אכתי לא עבר, ולא שייך שיתכפר עליו.

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כריתות דף יח עמוד ב

אמר ליה תרדא. תוס' כתבו דרבא בר רב חנן היה חבירו של אביי ועל כן הרשה לעצמו לקרא לחבירו תרדא.

ובתשובת חוות יאיר המובאת בסוף ספר חפץ חיים כתב דודאי היו מקפידים האמוראים על כבוד חבריהם. אלא דמתוך ריתחא דאורייתא הגיעו לזה [ואין כוונתם לכנותם באמת אלא כבדרך בדיחותא].

ואעפ"כ דוקא בחבר מותר בכה"ג, משא"כ כלפי רבותיהם בודאי היו נזהרים אף בשעת ריתחא דאורייתא. (ועי' מ"ש כתובות פ"ה ע"א, גיטין ע"ג ע"א, בכורות ל"ט ע"א).

2. דף על הדף כריתות דף יח עמוד ב

בגמ': אמר רבא ולא הודע תנן.

פ' דיוה"כ פ' מכפר, אפילו אם לא נדע לו הספק רק לאחר מכן, ותו א"צ להביא אשם תלוי.

בשפת אמת (יומא פ"ה ע"ב) כתב דמשמע מהסוגיא שם דעל ספק חטא שמכפר אשם תלוי, בעי גם כן תשובה עמו.

והקשה דהרי הכא שלא נודע על ספק חטאו רק אחר יוה"כ פ', האיך יוה"כ פ' מכפר במקום אשם תלוי, הא ליכא תשובה על זה, כיון שלא ידע כלל שחטא.

ותירץ שכיון שמתווידן ביוה"כ פ': "**על הידועין לנו, ועל שאינן ידוע לנו**", הרי כלול בזה שחוזר בתשובה גם על ספק חטא אם יתוודע לו אח"כ.